

Beheerplan Gasterse duinen - **CONCEPT** -

Aanbevelingen voor de beheerperiode 2022 – 2032

Stichting Het Drentse Landschap

Team Natuur & landschap

September 2021

Het Drentse Landschap

Foto omslag: Gasterse duinen / Eric Wanders

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	2
1. Gebiedsbeschrijving	3
Situering	
Kenschets	
Beleidskader	
2. Inventarisatie	4
Bodem en geomorfologie	
Hoogteligging en waterhuishouding	
Ontwikkeling natuurwaarden	
Cultuurhistorie	
3. Beheerevaluatie	7
4. Doelstellingen	8
5. Planning	9
Beheermaatregelen 2022 – 2032	
Recreatief medegebruik	
Onderzoek en monitoring	
6 Referenties	14
Bijlagen:	
B1: SNL- beheerpakketten	

Inleiding

Stichting Het Drentse landschap evalueert eens per zes tot maximaal twaalf jaar het beheer in haar terreinen volgens een min of meer vast stramien. Doel hiervan is om na te gaan of het gevoerde beheer leidt tot realisering van geformuleerde natuurdoelstellingen zoals vastgelegd in de verschillende beheerplannen en de natuurdoelen in de vorm van beheertypen zoals de Provincie Drenthe die hanteert. Waar nodig vindt op basis van de evaluatie bijstelling van doelen, begrenzing van beheertypen of aanpassing van het beheer plaats.

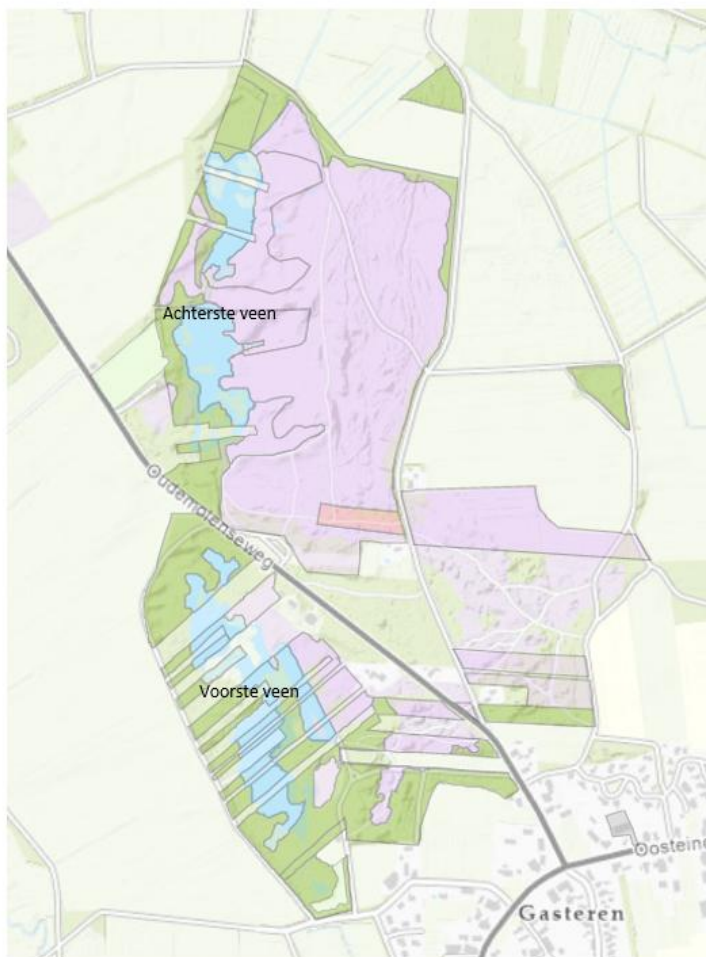
Het beheer van de Gasterse duinen door Het Drentse Landschap startte met de verwerving van de eerste 24 ha in 1963. Het vorige beheerplan stamde uit 1988 en deed ondertussen onvoldoende recht aan de huidige stand van zaken m.b.t eigendomssituatie, bereikte resultaten in het beheer en nieuwere inzichten in het beheer vanuit de monitoring sindsdien. Voor de Gasterse duinen is er dan ook voor gekozen om de beheerevaluatie samen te laten vallen met het opstellen van dit nieuwe beheerplan.

Dit beheerplan is een gezamenlijk product van de afdelingen Onderzoek en Planning en Terreinbeheer en is besproken in de wetenschappelijke adviescommissie (WAC).

Beheerplannen en beheerevaluaties van Het Drentse Landschap worden opgesteld en uitgevoerd conform de certificeringseisen van De Landschappen.

1. Gebiedsbeschrijving

Situering

Het terrein Gasterse duinen ligt direct ten noorden van Gasteren aan weerszijden van de weg Gasteren – Oudemolen. Ook de oude zandweg van Gasteren naar Schipborg loopt door het terrein. De Gasterse duinen liggen op een dekzandrug tussen het dal van het Oudemolense diep en het dal van het Gasterse diep en Anloër diepje.

Kenschets

De Gasterse duinen bestaan uit een zeer reliëfrijk en gevarieerd heidegebied. Binnen het terrein liggen twee grote veengebieden het Voorste en het Achterste veen. Deze venen liggen in een oude beekloop, een oude voorloper van het Gasterse diep. Beide venen bevatten nog veel open water met een mesotrofe verlandingszone met veel riet en wilgenstruweel (Voorste veen) en gagel (Achterste veen) vanaf de randen. Op het terrein ligt het hunebed D10.

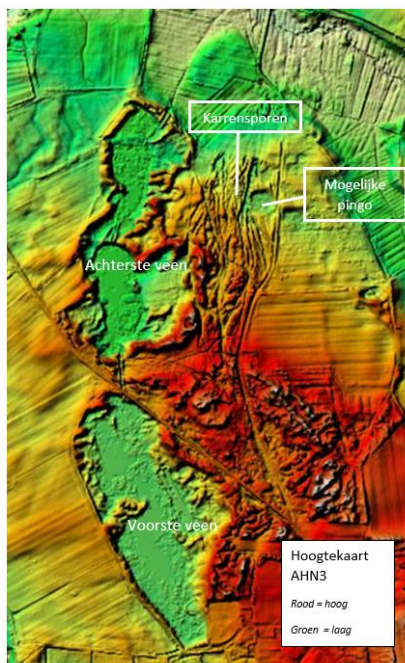
Beleidskader

De Gasterse duinen zijn onderdeel van het NNN (Natuurnetwerk Nederland) en het Nationaal Park en Natura 2000-gebied Drentse Aa. Het perceel met het hunebed en een grafheuvel in het terrein hebben de status van rijksmonument.

2. Inventarisatie

Bodem en geomorfologie

De Gasterse duinen bestaan uit een reliëfrijk stuifzandlandschap met hoogteverschillen tot 7 meter binnen het terrein. Het Voorste en het Achterste veen zijn ontstaan uit een oude stroomgeul van de Drentse Aa die waarschijnlijk zo'n 10.000 jaar geleden door dicht stuiven werd afgesnoerd van de beek. Sindsdien heeft zich veen gevormd in het stagnerende water. Door vervening in historische tijden is hier weer veel open water teruggekomen. Binnen de zone van de Middeleeuwse karrensporen in het noordoosten van het terrein ligt een verland veentje met een doorsnede van ca 60 m. Dit betreft mogelijk een kleine pingoruïne. De hogere delen van het terrein bestaan uit een gewelfde stuifzandafzetting. Alleen onder het noordoostelijk deel (zone met karrensporen en het deel ten oosten hiervan) van het terrein bevat de ondergrond nog een pakket keileem.

Ontwikkeling natuurwaarden

Flora en vegetatie

In venige laagtes (stroeten) langs het Achterste veen en op enkele andere natte plekken zijn goed ontwikkelde dophei- en veenmosvegetaties te vinden met soorten als hoogveenveenmos, rood veenmos, glanzend veenmos, kleine veenbes, ronde en kleine zonnedauw. In 2015 werd hier voor het eerst beenbreek aangetroffen. Ook soorten als klokjesgentiaan, witte snavelbies en eenarig wollegras komen in het terrein voor. In de venrandzone langs het Achterste en Voorste veen komen uitgestrekte gagelstruwelen voor. In de wat drogere delen binnen het terrein weten bijzondere heischrale soorten als stekelbrem, kruipbrem, liggende vleugeltjesbloem en kleine tijm zich nog altijd te handhaven.

Herpetofauna

Het terrein kent een rijk ontwikkelde herpetofauna. Reptielen die er voorkomen zijn levendbarende hagedis, adder en hazelworm. De adderpopulatie is de laatste jaren nauwkeurig gevolgd door vrijwilligers samen met. Ravon. Hierdoor is goed bekend hoe de adders het terrein benutten. Het heideterrein heeft ondanks zijn beperkte omvang een hoge dichtheid aan adders. Van groot belang voor het voortbestaan van deze populatie zijn de overwinteringslocaties. Deze bevinden zich vooral in de reliëfrijke delen in de oostelijke randzone van het Achterste veen en in de zone met middeleeuwse karrensporen in de noordoosthoek van het terrein. Er zijn aanwijzingen dat de adders voor wat betreft het zomerhabitat deels afhankelijk zijn van aangrenzende beekdalhooilanden. Een deel van de dieren lijkt heen en weer te pendelen tussen de Gasterse duinen voor de overwintering en de aangrenzende hooilanden voor het zomerhalfjaar. Het terrein heeft een erg kleine omvang voor een, op de lange termijn, levensvatbare populatie. Het is daarom van groot belang dat bij het beheer van het terrein ingezet wordt op een optimaal behoud en beheer van de voor adders belangrijkste delen van het terrein.

In de vennen planten amfibieën als alpenwatersalamander, kleine watersalamander, gewone pad, heikikker, bruine en groene kikkers waaronder de poelkikker zich voort.

Relatie met de omgeving

De Gasterse duinen maken deel uit van het Nationaal Park Drentse Aa. Veel van de belangrijke natuurwaarden in het terrein zijn niet uitsluitend aan het terrein zelf maar vooral ook aan de gradiënten met de omgeving te danken. Juist de samenhang tussen verschillende vormen van grondgebruik (hooiland, boselementen, heide, kruidenrijke akkers, zandwegen, beek en waterpartijen) in de omgeving leveren voor de biodiversiteit van het totaal meerwaarde op. De Gasterse duinen zelf vervullen een belangrijke rol als schoon inzijsgebied voor kwelstromen richting de beekdalhooilanden in de omgeving. De landschappelijke en ecologische samenhang tussen de Gasterse duinen en het omliggende Drentse Aa landschap is momenteel goed ontwikkeld maar kan op enkele punten nog wat versterkt worden. Dit heeft doorlopend aandacht vanuit de stichting, de collega's van Staatsbosbeheer en andere bij het Nationaal Park betrokken instanties.

Cultuurhistorie en archeologie

De Gasterse duinen en het omliggende landschap zijn behalve een waardevol natuurgebied vooral ook een oeroud cultuurlandschap. Binnen het terrein zijn dan ook veel sporen uit de cultuurhistorie waar te nemen waarvan veel ook nog altijd sterk bepalend zijn voor de waarde van het terrein. In de prehistorie maakte het terrein deel uit van het woongebied van de mensen. Het hunebed D10 en de grafheuvel nabij de middeleeuwse karrensporen getuigen hier nog van. De grafheuvel staat plaatselijk bekend onder de naam 'Boes zien bargje'. In 2010 is het profiel van de heuvel onder begeleiding van de Archeologische monumentenwacht gerestaureerd.

De markante karrensporen die als een stelsel van diepe geulen door het terrein lopen maakten ooit deel uit van een belangrijke verkeersroute tussen Groningen en Coevorden. Sinds de middeleeuwen maakte het gebied deel uit van de gemeenschappelijke weidegronden van het dorp Gasteren. De heide van de Gasterse duinen dankt zijn huidige verschijningsvorm dan ook vooral aan de lange geschiedenis van gemeenschappelijke graasgronden voor het vee. De huidige beheervorm met begrazing door runderen en schapen is daarmee niet alleen waardevol voor behoud van de ecologische waarden van het terrein maar feitelijk ook een voortzetting van een lange traditie van grondgebruik in het gebied.

Met opmerkingen [UV1]: ook kopje opnemen over (huidig intensief) recreatief gebruik en evt effecten op kwaliteit gebied...

3. Beheerevaluatie

Het beheer binnen de graaseenheid van het Achterste veen is op orde. Dit deel wordt begraasd vanaf 1982. In het begin liepen hier uitsluitend zo'n 20 Schoonebeker heideschappen jaarrond. Later werd dit aangevuld met enkele Schotse hooglanders. De laatste jaren meestal zo'n 4 stuks. In 1982 werd het peil in het Achterste veen opgezet door plaatsing van een stuwte aan de noordzijde. Ook werd toen de natte connectie tussen het Voorste en het Achterste veen verbroken vanuit de gedachte dat het voedselrijkere water uit het Voorste veen niet gewenst was en de meer voedselarmere omstandigheden van het Achterste veen zou verstoren. De beide veentjes hebben nu een gescheiden afwatering (overloop) richting het Gasterse diep. Aanvullend op het begrazingsbeheer werden incidenteel vergraste delen gemaaid. In 2008 zijn delen van oude struikheibegroeiingen in de droogste delen van in de zuidoostelijke helft van het terrein uitgemaaid. De laatste jaren wordt er nauwelijks nog ondersteunend gemaaid binnen de graaseenheid. De grazers zijn goed in staat de variatie in het terrein te behouden.

Binnen de niet begraasde delen van het terrein is nog altijd sprake van een sterk versnipperd eigendom. Dit staat een integraal begrazingsbeheer of andere vormen van een wat steviger inzet op een effectief heidebeheer in de weg. Een negatief effect hiervan is dat delen van het terrein doorlopend een neiging tot een verviltende vergrassing of verbossing (met vooral Amerikaanse vogelkers) hebben. Een groep lokale vrijwilligers verenigd in de Werkgroep Natuurbeheer Gasteren ondersteund door Landschapsbeheer Drenthe en Het Drentse Landschap zet zich er voor in om ook in deze delen van het terrein beheerwerk te realiseren. De laatste jaren lukt het op deze manier aardig om zo een zekere openheid en variatie in het gebied te behouden. Beheerwerkzaamheden van deze groep bestaan vooral uit maatregelen als opslagbestrijding en kleinschalig handmatig plaggen. Vanuit de werkgroep wordt getracht om incidenteel de inzet van de schaapskudde van het stroomdal binnen dit deel te realiseren. Maar het is nog niet gelukt de, hiervoor noodzakelijke, toestemming van alle inliggende eigenaren te krijgen.

4. Doelstellingen

De belangrijkste doelstelling voor dit terrein is het behoud en herstel van kenmerkende ecologische waarden van het gevarieerde overwegend voedselarme gebied. Dit houdt in:

Behoud en herstel van het voedselarme heidelandschap met zijn vaak kleinschalige afwisseling tussen heide, heischrale graslanden, en venige heide in de stroeten langs het Achterste veen.

Behoud en herstel van het mesotrofe veenmilieu van het Voorste veen met zijn afwisseling tussen delen met wilgen- en elzenbroekbos, veenverlandingen en delen vochtige schraalland inclusief delen veenmosrietland langs de randen.

Behoud en ontwikkeling van de kenmerkende landschappelijke en cultuurhistorische waarden van het terrein in de samenhang met het omliggende stroomdallandschap.

Beheerplan Natura 2000

Het terrein van Het Drentse Landschap ligt hier binnen de begrenzing van het Nationaal Park en Natura2000-gebied Drents Aa. De in het bijbehorende Natura2000 beheerplan (2016) aangewezen habitattypen (habitatattypenkaart versie 11/ 2016) zijn deels aanwezig binnen het terrein Gasterse duinen. Het betreft de habitattypen: H2330 Stuifzandheiden met struikhei, H3160 Zure vennen, en H4030 Droge heiden. Voor deze habitattypen geldt een instandhoudingsdoelstelling met waar mogelijk kwaliteitsverbetering. Verder is het totale Natura 2000 gebied van belang voor enkele voor de voor dit gebied aangewezen habitatrictlijnsoorten. Van geen van die aangewezen soorten is het voorkomen er van aangetoond binnen de Gasterse duinen.

Met opmerkingen [UV2]: hier ook iets zeggen over de maatregelen van enkele jaren terug om de landschappelijke samenhang van Gasterse duinen met omliggende gebieden (oa zichtlijnen Hans Elerie) te versterken?

Met opmerkingen [BZ3R2]: Zou het hier wat algemeen houden. Elerievoorstel staat wel uitgewerkt onder kopje planning

Met opmerkingen [UV4R2]: Prima!

5. Planning

Beheermaatregelen 2022 – 2032

Heidebeheer

Het basisbeheer van de Gasterse duinen bestaat uit extensieve jaarrond begrazing met runderen in een lage dichtheid. Sinds het beëindigen van de aanvullende jaarrondbegrazing met heideschappen, vanwege de komst van de wolf naar Drenthe, is het gebied opgenomen in het begrazingsgebied van de stroomdalkudde. Het terrein wordt nu vooral in het zomerhalfjaar meegenomen in de route van de gescheperde schaapskudde. De meerwaarde van de schapen t.o.v. de runderen bestaat vooral uit de mogelijkheid om gericht de verbossing van het terrein met berk en vogelkers tegen te gaan en de heide waar gewenst te scheren.

Aanvullend maaibeheer op de begrazing lijkt binnen de graaseenheid nauwelijks nodig maar blijft als mogelijke aanvullende beheermaatregel achter de hand. Plaggen als beheermaatregel zal, mede vanwege het risico van het versterken van negatieve effecten op de mineralenhuishouding vanuit de overmatige stikstofbelasting, niet meer uitgevoerd worden. Dit geldt in ieder geval voor zo lang de kritische depositiewaarden van heide- en heischrale vegetaties nog overschreden worden. Zeer kleine ingrepen in handkracht gericht op vergroten van de variatie voor bijzondere soorten (bodem bewonende bijtjes en wespen, bijzondere flora, etc.) kunnen blijven worden uitgevoerd.

Vanwege het grote belang voor de kwetsbaar kleine adderpopulatie van het terrein zullen geen maai- of chopperactiviteiten plaats vinden binnen de overwinteringsgebieden voor de adders op de karrensporen en in de reliëfrijke zone langs het Achterste veen. Overblijvende dekking biedende vegetaties in de vorm van polvormende molinia en oude heide zijn op deze plekken het streven. Om deze reden zullen deze zones ook zoveel mogelijk gemedend moeten worden door de gescheperde schaapskudde. Wel blijven deze zones toegankelijk voor de in het terrein grazende runderen.

Schraallandbeheer

Westelijk van het Achterste veen maakt een perceel schraal grasland aansluitend op het heideterrein deel uit van de graaseenheid. Dit deel schraalland dient gedurende het zomerhalfjaar niet toegankelijk te zijn voor het vee om hier een optimale bloemrijkdom te garanderen ten gunste van de vlinders en overige insecten. In het late najaar kan het tussenraster opengezet worden als aanvullende winterweide voor de runderen.

Een stuk schraal grasland (boomweide) ten oosten van de Schiphorsterweg maakt deel uit van een grotere graaseenheid met Hooglanders met aangrenzend eigendom van Staatsbosbeheer. Dit kan gecontinueerd worden.

Schraalgraslanden buiten de graaseenheden worden beheerd door laat in het najaar maaien en afvoeren. Een maaidatum na 1 augustus garandeert voldoende mogelijkheid voor zaadrijping van orchideeën en andere kruiden. Delen van de vegetatie dienen over te blijven staan ten gunste van overwinterende insecten en kleine fauna. Sterk verschaald weinig productief schraalland kan incidenteel een jaar overgeslagen worden bij het maaien. Nabeweiding is nergens gewenst.

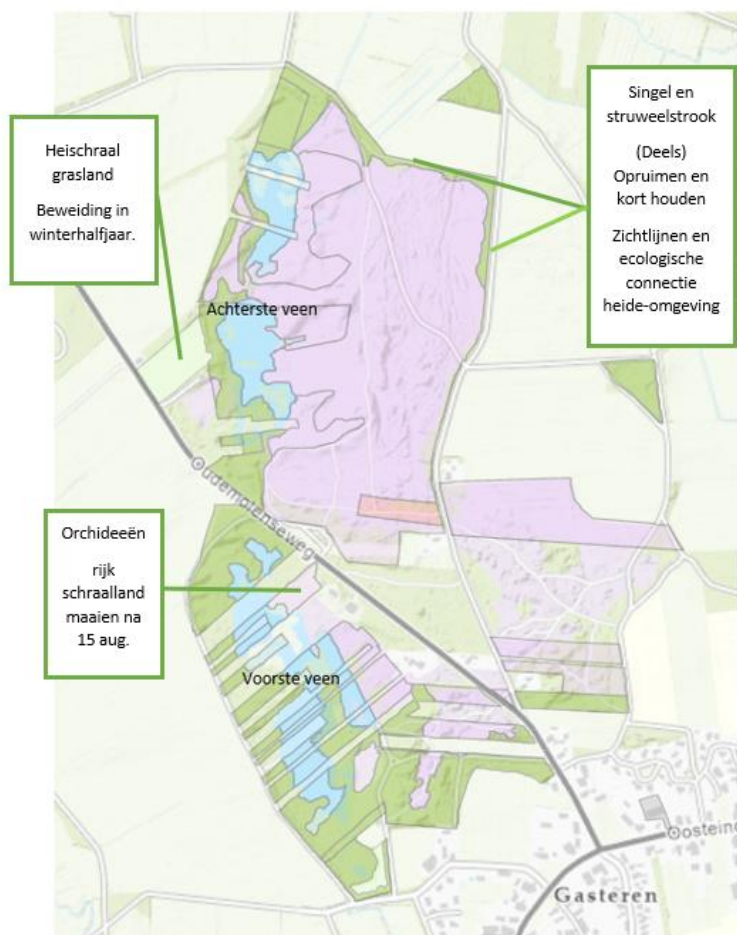
Ook een, administratief bij het reservaat horend hooilandje, langs het Zeegserloopje (perceel 11VIICs1 / Kaveltje Boes) wordt beheerd als onbemest hooiland zonder naweide met een maaidatum in de late nazomer.

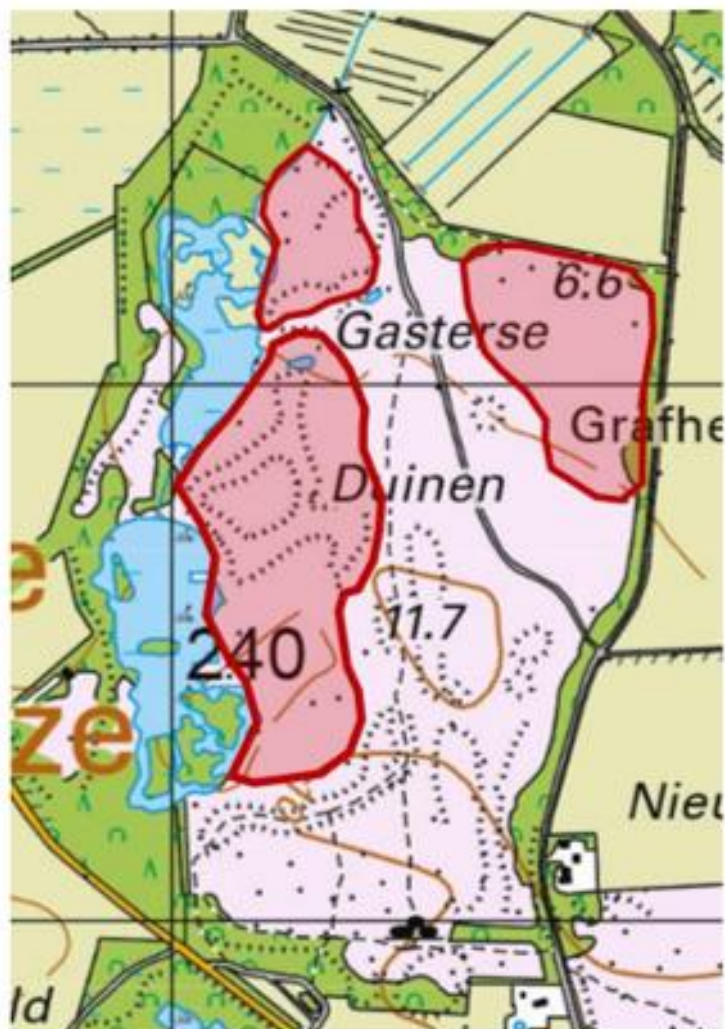
Bossen bosjes en singelstructuren

Singels buiten het raster ten noorden en ten oosten van de graaseenheid zijn al pleksgewijs verwijderd en zullen kortgehouden worden om een open tot halfopen connectie te houden tussen de heide met karresporen en aangrenzende hooilanden en het aangrenzende struweelrijke perceel Nieuwlanden van Staatsbosbeheer. Het idee hierachter is enerzijds om een betere ecologische samenhang tussen de heide en het omliggende landschap te realiseren. Met name vlinders zullen hiervan profiteren. Anderzijds speelt ook mee dat er zo een sterkere visuele beleving van de samenhang in het landschap komt door de compartimentering van het landschap door de opgaande singels te doorbreken. Het uitzicht vanaf de duintoppen tot in het dal van het Gasterse diep in het noorden en naar de kerktoeren van Anloo in het oosten wordt hiermee hersteld. Met name bij het korthouden van de begroeiing tussen het raster en het fietspad kan inzet van de schaapskudde van nut zijn.

Oudere bosjes en singelstructuren buiten de graaseenheden worden verder zoveel mogelijk met rust gelaten.

Beheermaatregelen op kaart:

= Belangrijk adderbiotoop (winter). Binnen deze zone niet maaien en/of plaggen.

Niet gericht bezoeken met gescheperde schaapskudde. Beheer uitsluitend runderbegrazing en eventueel handmatig tegen gaan van bosopslag.

Doelvegetatie overblijvende oude heide en molinia vegetaties (dekking).

Recreatief medegebruik

De huidige ontsluiting voor wandelaars inclusief de rondgaande paaltjesroute volstaat. Uitbreidingen of wijzigingen hierin zijn niet gewenst om de rust in dit relatief kleine terrein voldoende te waarborgen. Doorgaande zandwegen zijn waar mogelijk afgesloten voor doorgaand verkeer. Overige zandwegen zijn ondertussen uitsluitend toegankelijk voor bestemmingsverkeer. Een deel van het terrein langs het Achterste veen staat in het terrein met bordjes aangeduid als 'rustgebied niet betreden'. Naleving hiervan is van belang voor de storingsgevoelige reptielenpopulatie en de broedvogels. Vanwege de grote bezoekersaantallen in dit terrein is aanvullend toezicht, met name gedurende het broedseizoen, van belang. Van het Voorste veen is een deel van het water ingericht en in gebruik als ijsbaan door de lokale ijsvereniging.

Onderzoek en monitoring

Het huidige monitoringsprogramma bestaande uit periodieke kartering van SNL-meetsoorten, broedvogels en bijzondere soorten(adders), en de monitoringsopgaven vanuit het Natura 2000 beheerplan volstaat.

6. Referenties

Beheersplan Gasterse duinen, Stichting Het Drentse Landschap, G. Nijland 1988.

Beheersplan Gasterse holt, Stichting Het Drentse Landschap, G. Nijland 1988.

Terreinarchief Het Drentse Landschap

Landschapsbiografie van de Drentse Aa, Spek, T. e.a. Uitgeverij van Gorcum 2015

Natura 2000 ontwerpbeheerplan Drentsche Aa gebied Dienst Landelijk gebied/SBB 2016

Kennisnetwerk OBN. Alternatieven voor plaggen van natte heide; effecten op middellange termijn, VBNE 2018

Bijlsma, R.J., S.P.J. van Delft, R. Loeb en R. Bobbink 2020. Kansen voor oude droge heide in het heidelandschap. Rapport nummer 2020/OBN240-DZ, VBNE, Driebergen.

Dr. Ir. A.B. van den Burg, e.a. Stikstof en natuurherstel Onderzoek naar een ecologisch noodzakelijke reductiedoelstelling van stikstof WNF, april 2021

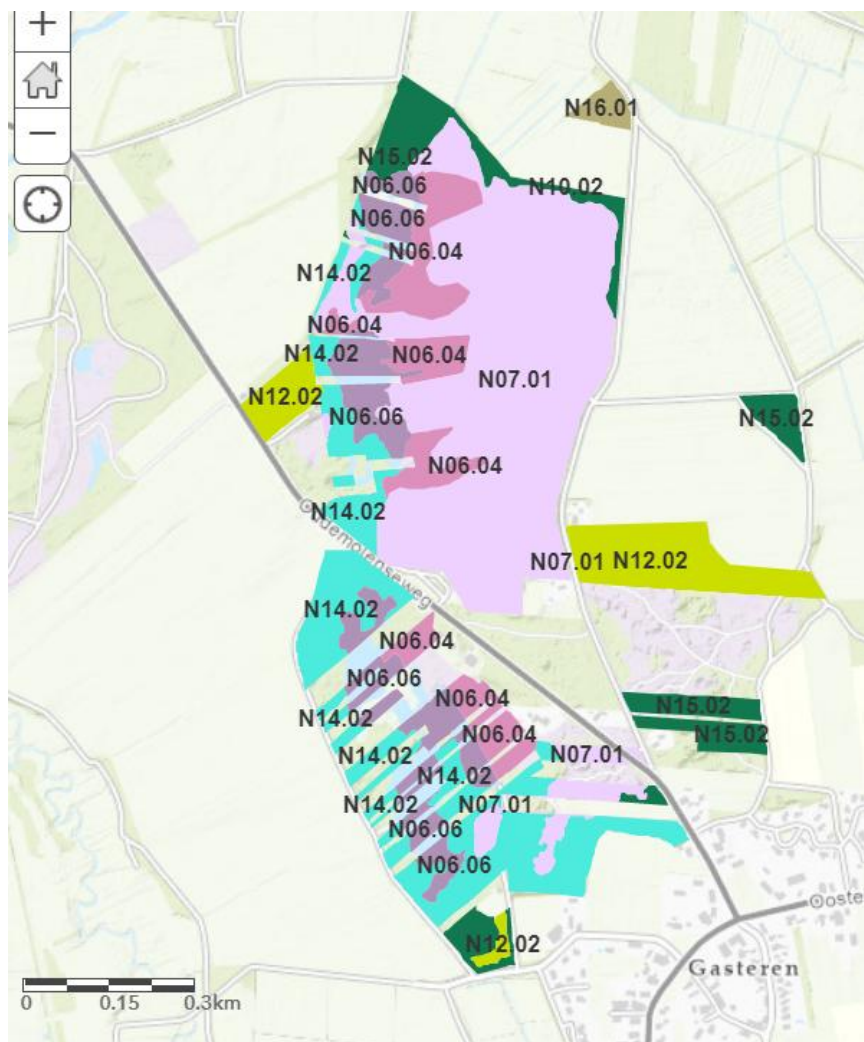
NDFF

Geoportaal Drenthe

Bijlagen: B1: SNL- beheerpakketten

B2 Kaart met begrenzing wettelijk beschermde archeologische sites

B1: SNL- beheerpakketten

SNL Lumpsumaanvraag 2017 – 2023 Aangevraagde beheerpakketten:

N06.04 Vochtige heide

N06.06 Zuur ven / hoogveenven

N07.01 Droge heide

N12.02 Kruiden faunarijk grasland

N14.02 Hoog en laagveenbos

N15.01 Dennen- eiken beukenbos

N16.01 Droog bos met productie

Bijlage 2

Wettelijk beschermde percelen archeologisch reservaat